

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY
RUHDA TARBIYALASH**

Toshkent viloyati Olmaliq shahar

4- maktab Oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Ergasheva Muattar Muhamadjanovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada Boshlang'ich sinf o'quvchilari shaxsida ma'naviy-axloqiy ko'nikmalarni shakllantirish haqida so'z ketgan. Chunki mazkur yo'nalishlar bo'yicha darslarda tuyg'ular va hissiyotlar asosida qurilayotgan mashg'ulot yaxshi samara beradi. Shuning uchun ham darslarda bolalarni tushunish, ularni his qilish, his tuyg'ularini qadrlashni o'qituvchi diqqat markazida turishi kerak.

Kalit so'zlari: Boshlang'ich sinf, ma'naviyat, ma'rifat, his tuyg'u, diqqat.

Boshlang'ich sinf o'quvchisida ma'naviyatni shakllantirish bo'yicha ishlar samaradorligini oshirish vazifasi ular uchun chop etilayotgan barcha darslik va o'quv qo'llanmalarining matnini xalqimizning asrlar sinovidan o'tgan urf-odatlar, axloqiy qarashlarini ifodalovchi qonun, qoidalar, pand-nasihatlar, hadislar bilan izchil boyitib borishini taqozo etadi. Ayni paytda boshlang'ich sinflardan boshlab, o'quvchilarda jahondagi boshqa xalqlarning qadriyatlar, urf-odatlariga ham hurmat va qiziqishni shakllantirish maqsadi ustuvorlik qilishi zarur. Shuning uchun ham darsliklarda boshqa xalqlarning tarixi, urf-odatlar, qarashlari ifodalangan matnlari o'rin olishi, agar shunday materiallar bayon etilgan o'quv vositalari yaratilgan bo'lmasa, ularni o'quvchini o'zi tayyorlashga burchli bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Eng muhimi, mazkur xalqlarning taraqqiyot darajasini, yuksalishini tan olishga, ularning turmush tarzidagi ijobiy jihatlarni ijodiy o'zlashtirishga o'quvchilarni pastki sinflardan boshlab odatlantirib borish, bag'rikenglikni tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

O'quvchi shaxsi ma'naviy qiyofasini belgilashda fidoiylilik tushunchasi bosh omil ekanligini hisobga olib har bir boshlang'ich maktab o'qituvchisi ta'lim tarbiya jarayonida Amir Temur, Ulug'bek, Navoiy, Bobur kabi buyuk shaxslarning adabiyot,

san'at, fan, madaniyat, Vatan mudofaasi yurt obodligi sohasida ko'rsatgan fidokoronaligi, jonbozligi bilan tanishtirib borish zarur. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilar ma'naviyatini yaxlit tizim asosida shakllantirish vazifasi nafaqat I-IV sinflarda o'qitiladigan o'quv materiallar mazmunini boy merosimiz bilan boyitish, o'quvchilarga ko'proq ularning ma'naviy olamini boyitadigan badiiy, tarixiy, memorial asarlari, o'zbek va jahon xalqlari ertaklari, qissa, hikoyalar o'qishni tavsiya etish, tarixiy yodgorliklar, muqaddas qadamjohlar, osoru-atiqalar, ularning tarixi, bunyod etilishi bilan, balki zamonamiz qahramonlari, fidoiy insonlar, yozuvchi, olimlar, san'atkorlar, sportchilar ularning bevosita mehnat jarayonlari natijalari bilan tanishtirib borishni ko'zda tutadi.

Boshlang'ich ta'lim o'quv rejasida «Musika madaniyati» o'quv faniga alohida e'tibor berilgan bo'lib, u yosh avlodni ma'naviy, axloqiy tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki xalqimizning milliy kuy va qo'shiqlari odamlarning orzu-umidlari, hayotiy kechinmalari, boy ma'naviy dunyosini o'zida aks ettirgan. O'zbek milliy musika madaniyatining bu sohadagi imkoniyatini nihoyatda katta ekanligini birgina ona allasi qo'shig'ida o'rsatamiz, «Alla» ashulasida onaning naqadar sodda, mazmunan boy, o'z bolasiga cheksiz mehrmuhabbati, uning istiqbolini o'zining dil izhori bilan tarannum etgan orzu-umidlari yotadi. «Alla»da ilgari surilgan yuksak g'oyani farzandning ongli, aqlli, eslixushli, shirinsuxan, oqibatli, mehribon, kelgusida ota-ona suyanchig'i, madadkori bo'lish istagi ifoda etilganligi uni qanchadan qancha avlodlarni yuksak ma'naviyatli bo'lib shakllanishida muhim vositalaridan biriga aylantirdi. Shu munosabat bilan musiqiy merosimiz, qadriyatlarimiz, ustozshogirdchilik an'alarini, milliy musika san'atimizning rivoji uchun beqiyos xizmatlarini ayamagan buyuk musiqiy allomalarimizning hayoti va ijodiy faoliyatlarini o'quv dastur va o'quv-metodik komplekslarga muntazam kiritish maqsadga muvofiqdir.

Boshlang'ich talim tizimida va maktabdan tashqari ta'lim muassasalarida atoqli bastakorlarimiz – M.Mirzayev, K.Jabborov, F.Sodiqov, S.Kolonov, N.Hasanov, Yu.Rajabiy kabi bastakorlarning musiqiy merosini targ'ib etish maqsadida o'tkaziladigan ko'riktanlov hamda tadbirlarda o'quvchilarni bevosita ishtirok

etishlariga erishish, shubhasiz ularda milliy qadriyatlarimizga, buyuk milliy musiqiy merosimizga bo'lgan mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllantirish uning muhim vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Boshlang'ich maktabda ta'lim-tarbiya berish orqali o'quvchilarning rivojlanishiga yordam beradigan asosiy omillarga: dars mashg'ulotlari, darsdan tashqari tadbirlar, jamoat topshiriqlari va o'quvchilarning dam olishlarini reja asosida tashkil qilish va hokazolar kiradi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarga ma'naviyatni singdirishni amalga oshirishda uchraydigan qiyinchiliklarga quyidagilarni ko'rsatish mumkin: - boshlang'ich sinf o'quvchilariga ma'naviyatdan dars o'tishga doir ilmiy jihatdan asoslangan maxsus qo'llanmalarining yetarli darajada emasligi; - boshlang'ich sinflarda fanlararo uzviylik va ma'naviy-axloqiy tarbiyalash omillari keng o'qituvchilar jamoasiga tushunarli tarzda yetkazilmagan; bu sinflarda ishlayotgan o'qituvchilar bilan o'quvchilar, ota-onalar o'rtasidagi aloqa muayyan pedagogik tizimga solinmagan, nazariy va amaliy jihatdan asoslab berilmagan; - boshlang'ich maktabda o'quv mashg'ulotlari va tarbiyaviy ishlarni tashkil etish uchun yetarli sharoitlar yaratilmagan; - ma'naviy-axloqiy tarbiya borasida sinfdan tashqari ishlarni o'tkazishda jamoatchilikning yetarli darajadagi ishtiroki ta'minlanmagan; - boshlang'ich maktabda ma'naviyatdan ta'lim-tarbiya ishlarini tashkil etish bo'yicha olib borilgan maxsus ilmiy izlanishlar zamon talabiga ko'ra qayta ishlab chiqilmagan.

Boshlang'ich maktabda o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi samaradorligini oshirish quyidagilarni ko'zda tutadi: - boshlang'ich sinflarda ma'naviy ta'lim-tarbiyani amalga oshirishning hamda fanlararo uzviylikning o'ziga xos maqsadi va vazifalari to'g'ri belgilanishiga erishish- boshlang'ich sinf o'quvchilarining jismoniy va ruhiy rivojlanishidagi o'ziga xos xususiyatlari hisobga olingan holda yaratilgan pedagogik tizim asosida ish olib borish; - o'zbek xalqining milliy qadriyatlari, urf-odatlari, psixologiyasi, tursushtarzi hamda har bir maktabning mahalliy sharoitini hisobga olgan holda ma'naviy ta'lim-tarbiya ishlarini tashkil etish jarayonining o'ziga xosligini hisobga olish; - boshlang'ich sinf ta'lim-tarbiya jarayoniga shaxsga yo'naltirilgan o'qitish texnologiyalarini joriy etish va hokazo. Maqollar xalqimizning nodir ma'naviy boyligi bo'lib, o'quvchilarda milliylikni

tarbiyalashga, ularni o'zligini anglashga da'vat etadi hamda yosh bolalarning fikrlarini chuqur, ixcham, aniq va obrazli qilib ifodalashga o'rgatadi. Maqollarda o'zbek xalqining turmush-tarzi, ma'naviy qiyofasi, e'tiqodi, odamlarga, tabiatga munosabati o'z ifodasini topgan. O'zbek xalqi doimo Vatanga sodiqlik, mardlik, qag'ramonlik, kamtarlik, samimiylilik kabi yuksak axloqiy fazilatlarni yosh avlodga singdirishga alohida e'tibor berib kelgan; «Vataning tinch – sen tinch», «Botirdan o'lim ham qo'rqar», «Yigitning botirini maydonda sina», «Kamtarga kamol – manmanga zavol». Xalqimiz ayrim odamlarda uchraydigan nodonlik, qo'rqoqlik, yalqovlik, ochko'zlik kabi salbiy sifatlarni keskin qoralash orqali ham yosh avlodni ma'naviy barkamol etib tarbiyalashda ham boy tajriba to'plagan; «Amal tegsa nodonga, o'zini urar har yonga», «Axmoqqa javob sukunat», «Yolg'onchi yolchimas, o'g'ri boyimas», «Insofsizga erk bersang, elni talar».

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. K.Qosimova, S.Matjonov, X.G'ulomova, Sh. Yo'ldosheva, Sh.Sariyev. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent "Nosir", 2009. 33- bet.
2. B.To'xliyev, M.Shamsiyeva, T. Ziyodova. O'zbek tili o'qitish metodikasi. Toshkent. «O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi», 2006. 3-bet.
- 3.<https://mehnat.uz>
- 4.<https://www.gazeta.uz>
- 5.<https://uz.m.wikipedia.or>
6. Usmonova S. Ta'lim jarayonida noan'anaviy darslarga ijodiy yondashish usullari. – Buxoro: «Pedagogik mahorat» jurnali, 2005 yil, 2-son. – B. 19-21.
7. Shodiyev N., Axrorov Yu., Xolmuxamedov M. Amaliy pedagogik o'yinlar. O'quv qo'llanma. – Samarqand: SamDU nashri, 2005. – 32 b.
8. www.ziynet.uz 5. www.google.uz